

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.046.16:004.738.5.009.11(4)

В. І. Білокопитов

Сумський національний аграрний університет

ФОРУМИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК УНІКАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІВПРАЦІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ

У статті наголошено на складності та багатомірності процесу забезпечення якості вищої освіти; виокремлено характеристики процесу забезпечення якості; визначено передумови створення Європейської асоціації університетів; висвітлено основні напрями діяльності асоціації; встановлено основні причини створення форумів із забезпечення якості вищої освіти; окреслено цілі всіх форумів із забезпечення якості та їх пріоритетні питання й завдання; доведено важливість створення форумів для сприяння процесу забезпечення якості вищої освіти на європейському освітньому просторі; показано розвиток процесу забезпечення якості на Європейському просторі вищої освіти.

Ключові слова: *Європейська асоціація університетів, вищі навчальні заклади, забезпечення якості вищої освіти, форум із забезпечення якості вищої освіти, Європейські стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості освіти, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес, внутрішнє забезпечення якості, зовнішнє забезпечення якості.*

Постановка проблеми. У сучасній теорії освіти часто застосовується термін «quality assurance», який можна перекласти як забезпечення якості або впевненість у якості. Процес забезпечення якості є складним і багатоаспектним, що охоплює, крім етапу планування, етапи пошуку та прийняття рішень щодо вдосконалення та етап їх упровадження. Найважливішими характеристиками процесу забезпечення якості є циклічність і спрямованість на вдосконалення. У зарубіжній науковій літературі термін «quality assurance» перекладається також як «гарантія якості», що охоплює всі види скоординованої діяльності, спрямовані на виконання вимог до якості.

У контексті нашого дослідження «quality assurance» вжито у значенні «забезпечення якості».

Незважаючи на величезну кількість досліджень і поглядів щодо цього складного феномену, очевидним залишається факт, що забезпечення якості вищої освіти ще не до кінця вивчений процес, він знаходиться в постійному розвитку. Але з упевненістю можна стверджувати, що процес, який перетинає кордони й не підпорядковується національним урядам, має велике майбутнє.

Аналіз актуальних досліджень. У ході дослідження проаналізовано матеріали щорічних форумів із забезпечення якості вищої освіти, організатором яких виступає Європейська асоціація університетів (*European University Association*), а співорганізаторами є партнери Асоціації

по робочій групі Є – 4: Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Network for Quality Assurance in Higher Education), Європейський студентський союз (*European Students' Union*) та Європейська асоціація вищих навчальних закладів (*European Association of Institutions in Higher Education*).

Мета статті полягає в аналізі матеріалів форумів із забезпечення якості, які проводить Європейська асоціація університетів у співпраці з постійними партнерами по групі Є – 4 (Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти, Європейський студентський союз, Європейська асоціація університетів та Європейська асоціація вищих навчальних закладів) з метою об'єднання спільних зусиль у сприянні процесу забезпечення якості на Європейському просторі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Європейська асоціація університетів (далі – ЄАУ) – European University Association (EUA)¹ є найбільшою європейською університетською асоціацією, що об'єднує понад 800 вищих навчальних закладів у 46 країнах Європи. Сучасна Асоціація є результатом злиття Асоціації європейських університетів та Конфедерації ректорських конференцій Європейського Союзу, що відбулось у м. Саламанка (Іспанія) 31 березня 2001 року. Членами Асоціації є європейські університети, національні асоціації ректорів та інші організації, що функціонують у сфері вищої освіти та науки.

ЄАУ представляє та підтримує інтереси вищих навчальних закладів, є унікальним форумом для співпраці, що надає можливість слідкувати за останніми тенденціями в розвитку вищої освіти та науки. Асоціація відіграє вагомую роль у формуванні майбутнього європейської вищої освіти та науки, що є результатом виняткового інформаційного забезпечення й різноманітності своїх членів.

Оскільки ЄАУ є центром поширення прогресивного досвіду в галузі вищої освіти, вона підтримує університети та допомагає їм у розробці власної політики для того, щоб вищі навчальні заклади могли відповідати зростаючому рівню вимог сучасного студентства; пропаганді реформаційних стратегій для прийняття рішень на різних рівнях; зміцненні керівництва, лідерства й управління установами в умовах лібералізації освітніх систем; розвитку партнерських відносин у галузі вищої освіти та наукових досліджень між Європою та іншими регіонами світу; зміцненні позиції європейських університетів у глобальному контексті [3].

¹ Більше 300 європейських вищих навчальних закладів та їхніх основних представницьких організацій зібрались у Саламанці 29–30 березня 2001 року. Їхньою метою стала підготовка Празької зустрічі міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу. Вони погодились щодо цілей, принципів і пріоритетів. Європейські ВНЗ підтвердили свою підтримку принципів Болонської декларації та свої зобов'язання щодо створення до кінця десятиліття ЄПВО. Вони вбачають в організації в Саламанці Асоціації європейських університетів як символічне, так і практичне значення для ефективнішого донесення свого голосу урядам і суспільству щодо формування свого майбутнього на ЄПВО.

Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти почала свою діяльність з дискусійного форуму кількох агенцій-ентузіастів із забезпечення якості, а на час підписання Болонської декларації перетворилася на детально структуровану асоціацію з широким членством країн-учасниць Болонського процесу

За статутом мета ЄСС визначається як відстоювання освітніх, соціальних, економічних і культурних інтересів студентів на європейському рівні. Основними напрямками діяльності організації визначено: забезпечення освітніх, соціальних, економічних, політичних і культурних інтересів студентів; надання студентам із різними політичними й релігійними поглядами, етнічним чи культурним походженням, соціальним статусом рівного доступу до вищої освіти; заохочення європейської та світової співпраці й сприяння обміну інформацією між студентами та студентськими організаціями; забезпечення співпраці з іншими організаціями, діяльність яких стосується освіти та студентського життя; підтримка й надання допомоги європейським національним студентським союзам у їх діяльності щодо захисту студентських інтересів [2, 1].

Європейська асоціація вищих навчальних закладів почала свою діяльність у 1990 році як неурядова міжнародна організація. Членами Асоціації виступили національні та професійні асоціації коледжів, політехнічних інститутів та окремі організації. У більшості випадків Асоціація представлена національними асоціаціями університетів (коледжів), університетами прикладних наук, окремими вищими навчальними закладами або іншими професійними асоціаціями, які діють у галузі вищої освіти².

З 2001 року Європейська асоціація вищих навчальних закладів виступає консультативним органом групи супроводу Болонського процесу. У галузі забезпечення якості Асоціація співпрацює з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, з національними студентськими союзами та Європейською асоціацією університетів.

Гарним стимулом для розвитку процесу забезпечення якості вищої освіти (далі – ЗЯВО) стали щорічні форуми, які ЄАУ почала проводити з 2006 року.

Темою Першого форуму³ було обрано «Впровадження культури якості у вищій освіті» (*Embedding Quality Culture in Higher Education*). Форум зібрав велику кількість представників вищої освіти із сорока п'яти країн Європи: ректорів, проректорів, посадових осіб, які відповідають за якість у ВНЗ, студентів, представників агенцій із ЗЯВО та акредитації, засновників Болонського процесу та членів групи підтримки [1, 4–5].

² Близько 800 вищих навчальних закладів є повноправними членами Асоціації, які знаходяться у 32 країнах, що підписали Болонську декларацію. За даними на 2010 рік ЄАВНЗ об'єднує 1294 вищі навчальні заклади, і вона представлена у 47 країнах на Європейському просторі вищої освіти та поза його межами.

³ Форум проходив 23–25 листопада 2006 року в м. Мюнхен.

Основною метою Першого європейського форуму стало формування спільного розуміння шляхів подальшого розвитку європейського виміру забезпечення якості. Особлива увага приділялася таким питанням: 1) сприяння ЗЯВО через стимулювання внутрішнього розвитку якості у ВНЗ і встановлення відповідного балансу між розвитком необхідних зовнішніх механізмів забезпечення якості та підтримкою креативності в наукових дослідженнях і освіті; 2) стимулювання наукових досліджень, сфокусованих на проблемах забезпечення якості [6, 5–6].

Другий форум із забезпечення якості під назвою «Впровадження та застосування механізмів забезпечення якості: стратегія і практика»⁴ (*Implementing and Using Quality Assurance: Strategy and Practice*) став цьому підтвердженням. У документах форуму першочерговим завданням визначено упровадження процесів внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості. Європейські стандарти та рекомендації були розглянуті як керівництво до запровадження процесу, особливо у світлі підготовки саміту міністрів вищої освіти (м. Лондон, 2007 р.).

Специфічними цілями Другого форуму було визначено: 1) досягнення порозуміння в застосуванні Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості освіти на Європейському просторі вищої освіти; 2) аналіз факторів успіху процесу та його перешкод; 3) дослідження впливу непередбачуваних наслідків; 4) обговорення специфічних механізмів (оцінювання студентів, результатів навчання, огляд агенцій із забезпечення якості); 5) дослідження базових принципів Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості освіти на Європейському просторі вищої освіти [9, 8–9].

Процес ЗЯВО поступово посів одну з пріоритетних позицій у діяльності ЄАУ. Темою Третього форуму було обрано⁵ «Тенденції забезпечення якості» (*Trends in Quality Assurance*). Під час форуму обговорювалися європейські та міжнародні тенденції ЗЯВО й розглядалися особливості розвитку процесу забезпечення якості в європейській і світовій вищій освіті.

Найважливішими темами на цей період розвитку Болонського процесу було визначено: 1) відповідність вищих навчальних закладів та агенцій із забезпечення якості новим викликам часу; 2) аналіз впливу особливостей (як позитивного, так і негативного) рейтингів на якість освіти та їх наслідки.

Серед специфічних цілей Третього форуму було визначено: 1) досягнення вищими навчальними закладами та агенціями з забезпечення якості розуміння відповідальності за впровадження нових форм звітності; 2) аналіз результатів запровадження нових форм звітності та їх наслідків [12, 3–4].

Ми переконані, що важливим завданням цього періоду став розвиток діяльності ЄАУ, спрямованої на стимулювання діалогу на міжрегіональному рівні.

⁴ Форум проходив 15–17 листопада 2007 року в м. Рим.

⁵ Форум проходив 20–22 листопада 2008 року в м. Будапешт.

Темою Четвертого форуму⁶ з ЗЯВО було обрано «Креативність і різноманітність: завдання з забезпечення якості після 2010 року» (*Creativity and Diversity: Challenges for quality assurance beyond 2010*). Основна мета цього зібрання – проаналізувати, яким чином діючі підходи внутрішнього й зовнішнього забезпечення якості враховують розмаїття ВНЗ і підтримують креативність та інноваційність у вищій освіті.

На цьому форумі до специфічних цілей віднесено: 1) врахування розмаїття місій і профілів вищих навчальних закладів; 2) стимулювання (або перешкоджання) процесів внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості креативності та інноваційності [7, 7].

Основною метою П'ятого форуму з ЗЯВО⁷ «Будуємо мости: осмислення забезпечення якості в європейському, національному та інституційному контексті» (*Building Bridges: Making sense of QA in European, national and institutional contexts*) було обрано посилення діалогу щодо забезпечення якості вищої освіти, який долає державні кордони й веде до загальноєвропейського обговорення проблем ЗЯВО та створення загальноєвропейського розуміння цього питання⁸ [5, 5–6].

Шостий форум «Якість та довіра: в серці того, що ми робимо» (*Quality and trust: at the heart of what we do*) 2011 року⁹ поєднав у собі практичні дискусії та семінари з презентаціями вже існуючих стратегічних розробок із ЗЯВО.

Пріоритетними питаннями форуму було обрано: 1) цілі й сутність внутрішнього та зовнішнього контролю якості; 2) подальший розвиток процесу ЗЯВО.

Зокрема, на пленарних засіданнях форуму було підтверджено, що підвищення якості надання освітніх послуг залишається в центрі уваги, що призвело до зміцнення довіри між учасниками Болонського процесу в цілому та процесу ЗЯВО зокрема [11].

Темою Сьомого форуму із ЗЯВО, що проходив 22–24 листопада 2012 року в м. Таллінн (Естонія) було обрано «Як забезпечення якості змінить ситуацію?» (*How does quality assurance make a difference?*).

Цього року Форум зосередив увагу на дослідженні впливу зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості на вищу освіту й інституційні реалії. Через це пленарні засідання було спрямовано на вирішення таких питань: 1) зовнішньої оцінки та організаційного забезпечення подальшої діяльності; 2) спорідненість між забезпеченням якості, педагогічними підходами й навчання студентів; 3) цілі та профілі інституційної підтримки забезпечення якості; 4) підтримки у прийнятті обґрунтованих рішень щодо ЗЯВО (студентів,

⁶ Форум проходив 19–21 листопада 2009 року в м. Копенгаген.

⁷ Форум проходив 18–20 листопада 2010 року в м. Ліон.

⁸ Форум звів разом близько 450 учасників (приблизно з 50 країн).

⁹ Шостий форум відбувся 17–19 листопада 2011 року в м. Антверпен (Бельгія). Співорганізаторами форуму стали Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти, Європейський студентський союз, Європейська асоціація університетів та Європейська асоціація вищих навчальних закладів

відомств, вищих навчальних закладів тощо); 5) роль забезпечення якості в умовах глобалізованої вищої освіти [10].

Відомо, що Восьмий форум «Співпраця для просування вперед якості» (*Working together to take quality forward*), відбувся в м. Гетеборг, (Швеція) з 21 по 23 листопада 2013 року. Під час проведення форуму комбінувалися практичні й наукові семінари та майстер-класи з презентацією вже існуючих розробок у процесі забезпечення якості вищої освіти. На форумі увагу приділяли головним чином таким питанням: 1) краще розуміння окремими студентами та навчальними закладами ролі якості вищої освіти у повсякденному житті; 2) залучення учасників форуму до співпраці у просуненні процесу забезпечення якості вищої освіти [4].

Дев'ятий форум із забезпечення якості вищої освіти організовувався Європейською асоціацією університетів разом з постійними партнерами по робочій групі Є-4 і відбувся в університеті Барселони (Іспанія) з 13 по 15 листопада 2014 року.

Через поєднання науково-обґрунтованих дискусій і практико-орієнтованих сесій Форум отримав назву «Зміна освіти – забезпечення якості та перехід від викладання до вивчення» (*Changing education – quality assurance and the shift from teaching to learning*).

За останні роки в навчанні відбулися значні зміни. Усе частіше студенти стають автономними, а викладачі повинні застосовувати інноваційні методики навчання, розвивати методи оцінювання, які відображають ці зміни. Як наслідок, взаємодія «викладач – студент» змінюється, і підтримка студентів вищими навчальними закладами має розвиватися таким чином, щоб покращити якість освіти. Крім того, Форум буде досліджувати чи відповідають сучасні підходи щодо забезпечення якості вищої освіти розробкам у галузі освіти [8].

Висновок. Доцільність подібних загальноєвропейських форумів міністри вищої освіти Європейського Союзу визнали ще у 2005 році, оскільки безпосередній діалог між агенціями із забезпечення якості освіти, навчальними закладами та студентами відбувався переважно на національному рівні.

Отже, здійснений аналіз матеріалів довів, що проведення форумів якості утворило унікальну платформу для діалогу й обміну досвідом між основними партнерами із забезпечення якості вищої освіти, дозволило простежити та передбачити зміни в цій сфері. Основною метою проведення форумів було сприяння розвитку забезпечення якості, яке об'єднує національні системи вищої освіти, зокрема, в рамках країн-учасниць Болонського процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Embedding Quality Culture In Higher Education // A Selection Of Papers From The 1st European Forum For Quality Assurance. – 2007. – 99 p.
2. European Students' Union / Documents [Electronic resource]. – URL : <http://www.esu-online.org/documents>

3. European University Association / Mission [Electronic resource]– URL : <http://www.eua.be/about/what-we-do/mission.aspx>
4. European University Association / The Eighth European Quality Assurance Forum [Electronic resource]. – URL : http://www.eua.be/news/13-03-21/Call_for_contributions_8th_European_Quality_Assurance_Forum_Gothenburg_Sweden_21-23_November_2013.aspx
5. European University Association / The Fifth European Quality Assurance Forum [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/EQAF-Lyon.aspx>
6. European University Association / The First European Quality Assurance Forum // EUA Case Studies [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/quality-assurance/qa-forum>
 1. European University Association / The Fourth European Quality Assurance Forum (EQAF 2009) [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/events/past/Past-Events/eqaf-copenhagen/home.aspx>
 2. European University Association / The Ninth European Quality Assurance Forum [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/eqaf-barcelona.aspx>
9. European University Association / The Second European Quality Assurance Forum // EUA Case Studies. – 93 p.
10. European University Association / The Seventh European Quality Assurance Forum [Electronic resource]. – URL : http://www.eua.be/EQAF_Tallinn.aspx
11. European University Association / The Sixth European Quality Assurance Forum [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/eqaf-antwerp.aspx>
12. European University Association / Trends in Quality Assurance // A Selection Paper from the 3rd European Quality Assurance Forum. – EUA Case Studies, 2009. – 84 p.

РЕЗЮМЕ

Белокопытов В. И. Форумы по обеспечению качества высшего образования как уникальная платформа для сотрудничества на европейском уровне.

В статье обращено внимание на сложность и многогранность процесса обеспечения качества высшего образования; выделены характеристики процесса обеспечения качества; определены предпосылки создания Европейской ассоциации университетов; обозначены основные направления деятельности ассоциации; установлены основные причины создания форумов по обеспечению качества высшего образования; очерчены цели всех форумов по обеспечению качества и их приоритетные вопросы и задания; доказана важность создания форумов для продвижения процесса обеспечения качества высшего образования на европейском образовательном пространстве; показано развитие процесса обеспечения качества высшего образования на ЕПВО.

Ключевые слова: Европейская ассоциация университетов, высшие учебные заведения, обеспечение качества высшего образования, форум по обеспечению качества высшего образования, Европейские стандарты и рекомендации по обеспечению качества высшего образования, Европейское пространство высшего образования, болонский процесс, внутреннее обеспечение качества, внешнее обеспечение качества.

SUMMARY

Bilokopytov V. Forums of higher education quality assurance as a unique platform for cooperation at European level.

As the voice of Europe's universities EUA supports and takes forward the interests of individual institutions and the higher education sector as a whole.

The major objectives of the 1st Forum were: to promote a sound approach to quality assurance by encouraging internal quality developments in higher educational establishments and an appropriate balance between the implementation of the required tools to assure quality and the need to foster creativity in research and education; to foster research focused on quality assurance.

The focus of the 2nd Forum was on perspectives and frameworks for action and the exchange of examples of how to undertake evaluations.

The specific objectives of the 3rd Forum were: to gain an understanding of how higher education institutions and quality assurance agencies are responding to new forms of accountability; to analyze whether these new forms of accountability have the desired impact on quality levels and to examine their unintended consequences

The main goal of the 4th Forum was to provide a discussion forum centered on how current internal and external quality assurance approaches take account of institutional diversity and support creativity and innovative practices in higher education.

The main purpose of the 5th Forum was to foster a dialogue on quality assurance that bridges national boundaries and leads to a truly European discussion on quality assurance in higher education, and to create a common European understanding of quality assurance through a dialogue among different stakeholder groups.

The 2011 Forum combined practice-oriented discussions that took place in the paper sessions and workshops with presentations of current policy developments in QA.

The 7th Forum explored the impact of external and internal quality assurance on higher education policies and institutional realities

The 8th Forum explored how both individuals and organizations could better understand the role that quality assurance can play in their daily lives, get engaged and work together to take quality forward.

The 9th Forum combined practice-oriented or research-based discussions that took place in the paper sessions and workshops with presentations of current developments in quality assurance.

Key words: *European University Association, higher educational establishments, quality assurance, quality assurance forum, European standards and guidelines for quality assurance, European higher education area, Bologna process, internal quality assurance, external quality assurance.*